

6. Comparison of 5th Grade Turkish, Mathematics, Social Studies and Science Books in Terms of Vocabulary¹

Beril DOĞAN²

APA: Doğan, B. (2025). Comparison of 5th Grade Turkish, Mathematics, Social Studies and Science Books in Terms of Vocabulary. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (46), 82-93. **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15533621>

Abstract

The vocabulary is one of the most important aspects of education as well as a language. As a matter of fact, in the education process, it is aimed to provide students with a vocabulary that will develop the language skills they will need while communicating throughout their lives. In this regard, the importance of vocabulary teaching comes to the fore. In fact, vocabulary teaching is carried out not only in Turkish lessons but also in all other lessons, and students have the opportunity to encounter many words in different textbooks throughout their school life. Based on this, the aim of this study is to determine the terms and their frequency of use in Turkish, Mathematics, Social Studies and Science textbooks at the 5th grade level. In this study, the qualitative research method, one of the scientific research methods, was used. Document analysis method was used as the data collection method. Turkish, Mathematics, Social Studies and Science textbooks used at the 5th grade level were included in the scope of the analysis since they are basic courses. At the same time, word lists containing terms related to that course in the textbooks were created. Frequency tables were prepared by examining the word lists. The 20 most frequently used words in the frequency lists were presented to the reader in tables. Other words were also given in the appendix section. When the created word lists were examined, it was seen that there were quite a lot of terms in the textbooks and varied in different fields. Based on this, it was predicted that more studies should be conducted on this subject and term teaching should be emphasised.

Keywords: Vocabulary, width, term, word list

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin / Oran: %20
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 14.04.2025-**Kabul Tarihi:** 27.05.2025-**Yayın Tarihi:** 28.05.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15533621>
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
² YL Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe Eğitimi / Master's Student, Trabzon University, Graduate School of Education, Turkish (Trabzon, Türkiye), **eposta:** beril_dogan19@trabzon.edu.tr **ORCID ID:** <https://orcid.org/0009-0001-5738-1110> **ROR ID:** <https://ror.org/019jds967> **ISNI:** 0000 0004 0386 1930 **Crossref Funder ID:** 100019891

5. Sınıf Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması³

Öz

Söz varlığı, bir dilin olduğu kadar eğitimin de en önemli hususlarından biridir. Nitekim eğitim öğretim sürecinde öğrencilere tüm hayatları boyunca iletişim kurarken ihtiyaç duyacakları dil becerilerini geliştirecek bir söz varlığını kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu hususta kelime öğretiminin önemi ön plana çıkmaktadır. Aslında kelime öğretimi sadece Türkçe derslerinde değil diğer tüm derslerde yapılmakta, öğrenciler okul hayatları boyunca farklı ders kitaplarında yer alan birçok sözcükle karşılaşma imkânı elde etmektedir. Bundan yola çıkarak hazırlanan bu çalışmanın amacı 5. sınıf düzeyindeki Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan terimleri ve kullanım sıklıklarını tespit etmektir. Bu araştırmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak ise doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Temel dersler olması sebebiyle 5. sınıf düzeyinde kullanılan Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları inceleme kapsamına alınmıştır. Ders kitaplarındaki o derse ait olan terimlerin olduğu kelime listeleri oluşturulmuş, kelime listeleri incelenerek sıklık tabloları hazırlanmıştır. Sıklık listelerindeki en sık kullanılan 20 sözcük tabloları hâlinde okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca diğer sözcüklere de ekler bölümünde yer verilmiştir. Oluşturulan kelime listeleri incelendiğinde ders kitaplarında terimlerin oldukça fazla olduğu ve farklı alanlarda değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bundan yola çıkarak bu konu üzerine daha çok incelemenin yapılması ve terim öğretiminin üzerinde durulması gerektiği öngörülmüştür.

Anahtar kelimeler: Söz varlığı, genişlik, terim, kelime listesi

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received – Turnitin / Rate: %20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 14.04.2025-**Acceptance Date:** 27.05.2025-**Publication Date:** 28.05.2025; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15533621>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Söz varlığı, bir kültürün en temel kavramlarından biridir. Söz varlığıyla birlikte kültür de gelecek nesillere aktarılmaktadır. Söz varlığı için birçok farklı tanım yapılmaktadır. Fakat yapılan bu tanımlarda dil bilimcilerin kelimeye bakışından kaynaklı görüş farklılıkları vardır. Kelimenin tanımlanmasında karşımıza iki temel bakış açısı çıkmaktadır. Bu iki temel bakış açısı: şekil açısından ve anlam açısından kelimeye yaklaşmadır. Bu iki temel bakış açısının yanında şekil ve anlamı bir arada değerlendiren yaklaşımlar da vardır. Baş (2011), “*Kelime, şekil bağlamında iki boşluk arasındaki bir dizidir.*” biçiminde bir tanımlama yapar. Kurdayıoğlu ve Karadağ (2005), anlam açısından yapılan tanımlamaların “*Dildeki bağımsız ve anlamlı her birim kelimedir.*” şeklinde özetlenebileceğini ifade eder. Ergin (1986:95) ise “*Manası veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur.*” diyerek kelimeye hem şekil açısından hem de anlam açısından yaklaşmıştır. Kelime tanımının sınırlarının tam olarak belirlenememesi söz varlığı çalışmalarını da olumsuz etkilemektedir. Serin ve Baş (2021) da sözcüğe farklı bakış açılarıyla yaklaşılmasının kafa karışıklığına neden olduğunu belirtir.

TDK’de söz varlığı; “*Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.*” olarak tanımlanmaktadır. Aksan (2018) ise söz varlığı için; “*sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar (göstergeler) olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasını, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.*” yorumunu yapar. Korkmaz (2007) ise söz varlığını, “*Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı.*” şeklinde tanımlar.

Söz varlığı, eğitimde en önemli konularından biridir. Nitekim Türkçe derslerinin temel amaçlarından biri, öğrencilere okul hayatında yardımcı olmanın yanında iletişim kurarken ihtiyaç duyacakları dil becerilerini geliştirecek bir söz varlığını kazandırmaktır. Karatay (2007) da bu konu hakkında; kelime hazinesi zengin olan bireylerin, temel dil becerilerini daha etkili kullanabildiğini ve bireylerin konuştuklarını, dinlediklerini anladıklarını çünkü kelimeleri doğru bir şekilde anlamlandırabildiklerini ifade eder. Bu yorumdan da yola çıkarak bir bireyin kelime hazinesini geliştirmesinin, bireyi yalnızca akademik başarı konusunda değil aynı zamanda sosyal hayatta da geliştireceği yorumunda bulunulabilir.

Söz varlığını geliştirmek amacıyla ilk olarak öğrenciye ne öğretileceği konusu ele alınmalıdır. Hangi kelimelerin ve anlamlarının öğretileceğinin belirlenmesi kelime öğretiminde öncelik verilmesi gereken bir meseledir (Tağa, 2016). Hem ana dilinde hem de yabancı dilde hangi kelimelerin öğretileceğinin belirlenmesi; hedef ve kazanımları belirlemede, eğitim-öğretim sürecini doğru bir şekilde yönetmede ve öğrencilerin ihtiyacı yönünde öğrencilere kelime öğretmede kolaylık sağlayacaktır. Burada hangi sözcüğün öğretileceğine karar vermenin yanı sıra onun nasıl öğretileceği meselesi de önem kazanmaktadır. Sözcük öğretiminden kastedilen yalnızca sözcüğün anlamının öğretilmesi değil aynı zamanda onun sesletim bilgisini, biçim bilgisini, söz dizimini, kullanım özelliklerini, mecaz, yan, eş ve zıt anlamlarını da öğretmek demektir (Serin ve Mert, 2022). Bununla birlikte öğrencilerin bir ders kapsamında o derse yönelik temel kelimeleri bilmeleri dersleri anlamlandırmaları açısından da öğrenciyi olumlu yönde etkileyecektir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde söz varlığından “*Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri*” gerektiği şeklinde bahsedilmiştir. Bu maddeden hareketle öğrencilerin kelime

hazinelerinin geliştirilmesi gerektiğinin vurgulandığını ancak hangi kelimelerin öğretileceği ve hangi metotların kullanılacağından bahsedilmediğini söyleyememiz mümkündür.

Genel söz varlığı, alıcı kelime hazinesi ve üretici kelime hazinesi olarak ikiye ayrılmaktadır. “Alıcı kelime hazinesi, bilgiyi algılama ve işlemeye yönelik dil becerileri olan okuma ve dinleme sürecinde devreye girmektedir” (Onan, 2013 akt. Onan 2016). Üretici kelime hazinesi ise “konuşurken ve yazarken kullanılan kelime hazinesidir” (Göğüş 1978 akt. Onan 2016).

Onan 2016 yılında ‘Söz Varlığı Terminolojisi Üzerine Bir Analiz Çalışması’ adlı makalesinde ana dili eğitiminde söz varlığını geliştirmek için derinlik, genişlik ve ağırlık olmak üzere üç farklı boyutu incelemiştir. Göğüş’e göre genişlik; “çeşitli konularda sözcük bilmek demektir.” (akt. Onan, 2016). Bu tanımdan da yola çıkarak genişlik kavramının birey için ne kadar önemli olduğu söylenebilir. Söz varlığını geliştirmenin Onan’ın makalesinde değindiği derinlik ve ağırlık boyutu, tek bir konu üzerindeki ayrıntılı kelime hazinesine sahip olmayı kapsarken genişlik boyutu ise farklı konulara hâkim olmayı gerektirir. Bir birey, ne kadar farklı konuda kelime hazinesine sahip olursa anlama ve anlatma becerileri de bir o kadar gelişecektir. Bundan yola çıkarak öğrencinin farklı derslerdeki terimlere hâkim olması gerektiğini ifade edebiliriz. Bunun da Türkçe eğitiminin temel amaçlarından biri olan temel dil becerilerinin geliştirilmesi kazanımına katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

Terim söz varlığının önemli unsurlarından biridir. Terim öğretimi de söz varlığını geliştirir ve bu da genişlik boyutuna katkı sağlar. Terim; bir milletin kültürünü, sanatını anlatan, o kültür içindeki çeşitli meslek, sanat ve bilim dallarıyla ilgili kavramları karşılayan değerlerdir (Pilav, 2008). TDK ise terimi; “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlardan da yola çıkarak aslında terimlerin kültürümüzün önemli değerlerinden biri olduğunu ve terimlerle ilgili daha fazla kelime listelerinin oluşturulması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada literatürde eksikliği görülen söz varlığının genişlik boyutu ön plana çıkartılmıştır. Öğrencilerin çeşitli konularda çok sözcük bilmesini en fazla destekleyen aracın farklı branşlardaki ders kitapları olduğu düşünülmektedir. Daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde söz varlığıyla ilgili çalışmaların en çok Türkçe dersinde yoğunlaştığı görülmüştür. Aslında kelime öğretimi sadece Türkçe derslerinde değil diğer tüm derslerde yapılmakta, öğrenciler okul hayatları boyunca farklı ders kitaplarında yer alan birçok sözcükle karşılaşma imkânı elde etmektedir. Fakat diğer branşlardaki ders kitaplarının söz varlığını inceleyen çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bireyin söz varlığına katkıda bulunmanın yalnızca tek bir dersteki söz varlığını geliştirmekle mümkün olmayacağı aşikardır. Bu yüzden bu çalışmada seçilen 5. sınıf düzeyindeki Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan terimleri ve kullanım sıklıklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaca bağlı olarak bu çalışmada sıklık tabloları oluşturularak ders kitaplarında alana bağlı olarak hangi terimlerin daha sık kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sözü edilen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki terimler nelerdir?
2. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki terimler nelerdir?
3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki terimler nelerdir?

4. 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabındaki terimler nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. “*Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırma yöntemidir*” (Sak, Sak, Şendil & Nas, 2021). Nitel yöntemle desenlenmiş araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti söz konusudur (Morgan, 1996 akt. Baltacı, 2019).

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. “*Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir*.” (Wach, 2013 akt. Kırıl 2020). “*Doküman analizi (belgesel tarama), belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır*” (Karasar, 2010, s.183). “*Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de ilgili konuyu anlamak, incelemek ve yorumlamaktır*” (Corbin & Strauss, 2008 akt. Kırıl 2020).

Araştırmada veriler toplanırken ilk olarak kullanılacak kitaplara ve sınıf düzeyine karar verilmiştir. Sınıf düzeyi 5. Sınıf olarak seçilmiştir. Araştırmadaki genişlik boyutu ön plana alınarak 4 farklı ders kitabı incelenmiştir. Bu dersler Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri ve Sosyal Bilgiler olarak seçilmiştir. Seçilen kitaplardaki o derslere ait terimler belirlenmiştir.

İncelenen Eserler

2019 yılında Şule ÇAPRAZ BARAN ve Elif DİREN tarafından yazılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (Anıttepe Yayıncılık), 2018 yılında Hayriye CIRITCI, İlker GÖNEN, Dilara ARAÇ, Murat ÖZARSLAN, Neşe PEKCAN ve Meltem ŞAHİN tarafından yazılan 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı (MEB Yayınları), 2019 yılında Ender ÜNVER, Murat Volkan YANCI ve Zafer ARSLAN tarafından yazılan 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı (SDR Dikey Yayıncılık) ve 2019 yılında Ömer Faruk EVİRGİN, Jülide ÖZKAN ve Suna ÖZTÜRK tarafından yazılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB Yayınları) doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Her ders için farklı olmak üzere içerisinde o derse ait terimlerin bulunduğu kelime listeleri oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Veri analizi aşamasında ders kitaplarında kullanılan terimlerin olduğu kelime listelerindeki kelimelerin sıklıklarını belirlemek amacıyla Antconc programı kullanılarak her ders için en sık kullanılan ilk 20 terim listelenmiştir. Bu sayede alanda çalışacak araştırmacılar için kullanabilecekleri örnek terim listesi oluşturulmak istenmiştir.

Bulgular

Aşağıdaki bölümde 5. Sınıf Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Kitaplarındaki Sıklık Tablolarına yer verilmiştir. Tablolarda en sık kullanılan 20 terim yer almaktadır. Bazı terimlerin eşit

frekans değerine sahip olmasından kaynaklı bazı tablolarda 20'den daha fazla terim kullanılmıştır. Kitaplarda geçen diğer terimler ise ekler kısmında okuyucuya sunulmuştur. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan ilk 20 terim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Sıklık Tablosu

Tablo 1.

Sıra No	Terim	Sıklık
1.	Metin	153
2.	Sözlük anlamı	48
3.	Paragraf	38
4.	Parça	20
5.	İsim	20
6.	Çağrıştırmak	17
7.	Vurgu	16
8.	Afiş	13
9.	Ek	12
10.	Neden-sonuç	12
11.	Öykü	11
12.	Özdeyiş	10
13.	Kişisel görüş	10
14.	Hece	10
15.	Amaç-sonuç	9
16.	Destan	9
17.	Roman	8
18.	Tonlama	8
19.	Ünlem	6
20.	Kurgu	6
21.	Gövde	6
22.	Ünsüz yumuşaması	6
23.	Masal	6

Tablo incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında en sık kullanılan terimlerin metin, sözlük anlamı, paragraf, parça, çağrıştırmak, isim, vurgu, afiş, ek, neden-sonuç, öykü, özdeyiş, kişisel görüş, hece, amaç-sonuç, destan, roman, tonlama, ünlem, kurgu, gövde, ünsüz yumuşaması ve masal olduğu görülmektedir. Kitapta en sık geçen terimlerin sıklıklarına bakıldığında ise 153 frekans değeriyle 'metin' terimi, 48 frekans değeriyle 'sözcük anlamı' terimi ve 38 frekans değeriyle 'paragraf' terimi karşımıza çıkmaktadır.

5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Sıklık Tablosu

Tablo 2.

Sıra No	Terim	Sıklık
1.	Açı	327
2.	Yüz	319
3.	Adım	273
4.	Birim	269
5.	Kare	252
6.	Kenar	249
7.	Nokta	230
8.	Doğru	170
9.	Uzunluk	160
10.	Yüzde	144
11.	Köşe	115
12.	Çevre	83
13.	Prizma	73
14.	Küp	52
15.	Çokgen	38
16.	Köşegen	38
17.	Doğru parçası	35
18.	İç açı	34
19.	Konum	30
20.	Dik açı	29
21.	Geometri	29

Tablo incelendiğinde 5. sınıf Matematik ders kitabında en sık kullanılan terimlerin açı, yüz, adım, birim, kare, kenar, nokta, doğru, uzunluk, yüzde, köşe, çevre, prizma, küp, çokgen, köşegen, doğru parçası, iç açı, konum, dik açı ve geometri olduğu görülmektedir. Kitapta en sık geçen terimlerin sıklıklarına bakıldığında ise 327 frekans değeriyle ‘açı’ terimi, 319 frekans değeriyle ‘yüz’ terimi ve 273 frekans değeriyle ‘adım’ terimi karşımıza çıkmaktadır.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sıklık Tablosu

Tablo 3.

Sıra No	Terim	Sıklık
1.	Ülke	202
2.	Ürün	96
3.	Yaşam	89
4.	Doğal	88
5.	Köy	72

6.	Bilim	68
7.	Okul	61
8.	Turizm	61
9.	Eser	60
10.	Harita	60
11.	Eğitim	59
12.	Deniz	56
13.	Ekonomik	51
14.	Hava	45
15.	Hizmet	44
16.	Ulaşım	44
17.	Kurum	43
18.	Ticaret	40
19.	Teknoloji	40
20.	İklim	38

Tablo incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en sık kullanılan terimlerin ülke, ürün, doğal, yaşam, köy, turizm, okul, harita, eser, teknoloji, bilim, deniz, eğitim, hizmet, ekonomik, hava, ulaşım, iklim, kurum ve ticaret olduğu görülmektedir. Kitapta en sık geçen terimlerin sıklıklarına bakıldığında ise 202 frekans değeriyle ‘ülke’ terimi, 96 frekans değeriyle ‘ürün’ terimi ve 89 frekans değeriyle ‘yaşam’ terimi karşımıza çıkmaktadır.

5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı Sıklık Tablosu

Tablo 4.

Sıra No	Terim	Sıklık
1.	Su	305
2.	Isı	302
3.	Madde	227
4.	Kuvvet	169
5.	Işık	132
6.	Pil	124
7.	Devre	106
8.	Hareket	102
9.	Işın	91
10.	Yön	88
11.	Hava	80
12.	Gölge	61
13.	Sıvı	57
14.	Elektrik	55
15.	Sürtünme kuvveti	53

16.	Ampul	51
17.	Gaz	48
18.	Yansıma	47
19.	Katı	39
20.	Donma	39

Tablo incelendiğinde 5. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında en sık kullanılan terimlerin madde, kuvvet, ısı, su, hareket, devre, ışık, hava, yön, ışın, gölge, sıvı, ampul, sürtünme kuvveti, elektrik, pil, gaz, yansıma, katı ve donma olduğu görülmektedir. Kitapta en sık geçen terimlerin sıklıklarına bakıldığında ise 305 frekans değeriyle ‘su’ terimi, 302 frekans değeriyle ‘ısı’ terimi ve 227 frekans değeriyle ‘madde’ terimi karşımıza çıkmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

İlköğretim öğrencileri farklı alandaki ders kitapları aracılığıyla birçok söz varlığı unsuruyla karşılaşma imkânı bulmaktadır. Bundan hareketle bu çalışmada 5. sınıf düzeyindeki Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri ders kitapları ayrıntılı olarak incelenerek kitaplardaki o derse yönelik olan terim listeleri oluşturulmuştur. Ders kitaplarındaki tespit edilen terimler, ekler kısmında okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca terimler sıklıklarına göre sıralanarak bulgular kısmında sıklık tablosu şeklinde verilmiştir.

Araştırmada 5. sınıf Fen Bilimleri kitabı incelendiğinde en sık karşımıza çıkan terimlerin; madde, ısı ve su olduğu görülmektedir. 2020 yılında Eylem EROĞLU DOĞAN & Recep EKİNCİ & Doğan DOĞAN’ın yapmış olduğu çalışmalarında, Fen Bilimleri ders kitaplarıyla ilgili yapılan çalışmalarda incelenen kitapların ünite-konu bazında dağılımına ilişkin tablosunda en çok “Madde ve Değişim” ünitesinin olduğu görülmektedir. Bu da 5. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı sıklık tablosunda neden en sık kullanılan terimlerin “madde, ısı ve su” olduğunu açıklar niteliktedir.

İncelenen çalışmada 5. sınıf Sosyal Bilgiler kitabında en sık karşımıza çıkan terimlerin; ülke, ürün, yaşam ve doğal olduğu görülmektedir. 2018 yılında Yılmaz DEMİR ve Emin ATASOY’un yapmış olduğu çalışmalarında ünitelerin sayfa sayılarının bulunduğu tabloda en çok sayfa sayılarının “Kültür ve Miras” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitelerine ait olduğu saptanmıştır. Bu sonuç da bizim çalışmamızdaki 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı sıklık tablosunda ortaya çıkan sonucu destekler niteliktedir.

Araştırmada 5. sınıf Matematik kitabında en çok rastlanan terimlerin; açı, yüz ve adım olduğu görülmüştür. Literatür tarandığında matematik kitaplarıyla ilgili çok fazla çalışmanın olmadığı göze çarpmaktadır. Emine Özdemir 2018 yılındaki tezinde matematik kitapları üzerine ilkökul düzeyinde sınırlı çalışmanın olduğunu fakat ortaokul düzeyinde çalışmaların olmadığını vurgulamıştır.

Terim listelerinde yer alan terimlerden yola çıkarak 5. sınıf düzeyindeki Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan terimlerin çok fazla olduğu ve bu terimlerin öğrencilere öğretilmesi amacıyla çalışmalar yapılması gerektiği öngörülmektedir. Tüm sınıf seviyelerinde farklı dersler için benzer çalışmalar yapılması, öğrencilerin söz varlıklarını geliştirmeleri açısından önemli bir adım olacaktır.

Hüseyin Sayın 2024 yılında yayınlamış olduğu “İlköğretim Öğrencilerinin Ders Kitapları Aracılığıyla Karşılaştığı Söz Varlığı Unsurları” başlıklı doktora tezinde ders kitaplarındaki söz varlığı ve çeşitliliğinin

sınıf seviyelerine göre kademeli ve bir şekilde artış göstermediğini, hatta bazı sınıf seviyelerinde önceki sınıflara oranla çeşitli söz varlığı unsurlarında azalmalar olduğunu söylemektedir. Bu da çalışmamızda belirttiğimiz kelime öğretiminin sınıf seviyesine göre belirlenmesi gerektiği fikrini destekler niteliktedir.

Karatay (2007) çalışmasında öğrencilere kelime kazandırmanın hem ana dilini edindirme sürecinde hem de etkin kullanmada önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Ana dili kazandırma sürecinde kelime öğretimi, öğrencinin ilköğretim döneminden başlayarak eğitim hayatının her döneminde etkilidir. Bu çalışmada da öğrencilerin ortaokul dönemindeki kazanacağı söz varlığına odaklanılmıştır.

Karagöl ve Tarakcı (2019) da sözcük, atasözü, deyim, kalıp söz ve terimlerin hedef söz varlığını oluşturduğunu belirterek çalışmalarında bunların üzerinde durmuşlardır. Pilav (2008), terimlerin bir bilgiye ulaşmak için hem bilimsel araştırmalarda hem de eğitimde önemli bir yeri olduğunu belirterek aynı zamanda tanımları verilen terimlerin sağlam yapılı ve amaçlanan bilgiyi çağrıştıracak nitelikte olması gerektiğini vurgular. Temizyürek, Çangal ve Yörüsün (2015) çalışmalarında Türkçenin yabancı dil olarak da yurt içinde ve dışında hızla genişleyen bir dil olmasından dolayı her alanda terimlerle ilgili çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmada da bu gereklilikten kaynaklı olarak terimlerle ilgili çalışılmıştır. Şengen ve Arıcı (2020) çalışmalarında kelimelerin derinlik, genişlik ve yükseklik boyutları birlikte ele alındığında bireyin alıcı ve üretici dil becerilerinin gelişim göstereceğini ifade etmişlerdir. Özbay ve Melanlıoğlu (2008) çalışmalarında kelime hazinesinin genişliğinin anlama ve ifade etme yeteneğini de etkilediğini ifade etmektedirler. Bu araştırmada da özellikle genişlik boyutu ön plana çıkartılmıştır ve bunun da bireyin alıcı ve üretici dil becerilerini geliştirmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Okur ve Dağtaş (2014) araştırmalarında ders kitaplarını inceleyerek her sınıf seviyesine göre listelerin oluşturulması gerektiğini ve kelime listelerini oluştururken kelimelerin bilinme düzeylerini tespit etmek gerektiğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak; genişlik boyutunu ele alarak oluşturulacak olan kelime listelerinin, öğrencilerin söz varlığını geliştireceğini ve bunun da bireylerin anlama ve anlatma kabiliyetlerini önemli ölçüde etkileyeceği söylenebilir. Öğrencilerin söz varlığıyla birlikte gelişen temel dil becerileri, onların hem akademik boyutta hem de sosyal hayatlarında ilerlemeleri için olumlu olacağı sonucuna ulaşılabilir.

Öneriler

- Yapılan çalışmada elde edilen bulgular göz önüne alındığında ders kitaplarındaki terimlerin çokluğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle çalışmanın farklı sınıf düzeylerinde de yapılması alana katkı sağlayabilir.
- Farklı alandaki ders kitapları incelenerek terim listeleri çıkarılabilir.
- Bu çalışma; farklı meslek grupları, sanat dalları ve yabancı dil seviyeleri için de değiştirilerek yürütülebilir.
- Terim öğretimiyle ilgili farklı sınıf seviyelerinde deneysel çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2018). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.
- Baş, B. (2011). Söz varlığı ile ilgili çalışmalarda kullanılacak ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 27-61.
- Demir, Y., & Atasoy, E. (2018). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 31(2), 753-780.
- Ergin, M. (2002). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eroğlu Doğan, E., Ekinci, R., & Doğan, D. (2020). Fen Bilimleri ders kitapları ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3479-3499.
- Karagöl, E., & Tarakcı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Karasar, N., (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. (21. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (1), 141-153.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü*. (1. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M., & Karadağ, Ö. (2005). Kelime Hazinesi çalışmaları açısından kelime kavramı üzerine bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 293-307.
- Okur, A., & Dağtaş, A. (2014). Ortaokula yönelik kelime öğretimi çalışmaları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4), 66-84.
- Onan, B. (2016). Söz varlığı terminolojisi üzerine bir analiz çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (210), 11-29.
- Özbay, M., & Melanlioğlu, A. G. D. (2008). Türkçe eğitiminde kelime hazinesinin önemi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30-45.
- Özdemir, Z. (2018). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik: Ortaokul matematik ders kitapları üzerine bir içerik analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Pilav, S. (2008). Terim sorunu ve eğitim öğretimde terimlerin yeri ve önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1), 267-276.
- Sak, R., Şahin-Sak, İ., Öneren-Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi (Online)*, 4(1), 227-250.
- Sayın, H. (2024). *İlköğretim öğrencilerinin ders kitapları aracılığıyla karşılaştığı söz varlığı unsurları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Serin, N. & Baş, B. (2021). Türkçenin söz varlığı. *Üniversiteler için Türk dili I-II*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Serin, N. & Mert, O. (2022). Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti'yle bu kitapları kullanan öğrencilerin söz varlığının karşılaştırılması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 140-161.
- Şengen, Y. & Arıcı, A.F. (2020). *Yabancılarla Türkçe öğretiminde seviyelere göre kelimelerin derinlik ve genişlik boyutlarının incelenmesi: Yedi İklim örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Tağa, T., (2016). Kelime Öğretiminde Hedef Kelimelerin Belirlenmesi. *Milli Eğitim*, no.210, 163-177.
- Temizyürek, F., Çangal, Ö., & Yörüşün, S. (2015). Yabancılarla Türkçe öğretiminde iş Türkçesi öğretim

programı, ders kitabı ve terimler sözlüğü denemesi: Bankacılık örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(2).

MEB, (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 1-8. sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB, (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Türk Dil Kurumu, “Söz varlığı”. Eriřim: 2 Haziran 2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu, “Terim”. Eriřim: 4 Haziran 2023. <https://sozluk.gov.tr/>

Ekler**Türkçe Dersi Terimleri Kelime Listesi (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Anıttepe Yayıncılık)**

Koşul anlamı	Ünlem	Kök	Özdeyiş	Nesnel anlam	Uzun çizgi	Ara cümle	Betimlemek	Tekerleme	Sert ünsüz
İkileme	Parça	Yönlendirici ifade	Sözlük anlamı	Ses tonu	Çağrıştırmak	Gövde	Tırnak işareti	Karşılaştırma anlamı	Ünsüz benzeşmesi
Metin türü	Hikaye /Öykü	Neden-sonuç	Paragraf	Noktalı virgül	Destan	Fiil	Dilekçe	Duygusal anlatım	Deneme
Kurgu	Roman	Ek	Anonim	Vurgu	Kurgulamak	İsim	Eğik çizgi	Akıcı	Ünlü harf
Öznel cümle	Gezi yazısı	Türemek	Amaç-sonuç	Tonlama	Kısa çizgi	Hece	Broşür	Kalıplaşmış söz	Ünsüz türemesi
Üç nokta	Üleştirme sayısı	Kesme işareti	Nesnel yargı	Koşul-sonuç	Ara söz	Yapım eki	Afiş	Ünsüz harf	
İmla ve noktalama kuralı	Ses olayı	Ünsüz yumuşaması	Ünlü daralması	Fabl	Serim/ düğüm/ çözüm	Masal	Olay yazısı	Özlü söz	
Gülmece	Köşeli ayraç	Geçiş ve bağlantı ifadeleri	İkileme	Kişisel görüş	İleti	Duygu cümlesi	Anlam bütünlüğü	Hikaye edici metin	

Matematik Ders Kitabı Terimleri Kelime Listesi (5. Sınıf Matematik Ders Kitabı MEB Yayınları)

Basamak tablosu	Kesişen doğrular	Kare	Gönye	İç açı	Eşkenar dörtgen	Eksen aralığı	Zaman ölçüleri	Ayrıt
Çember	Çakışık doğrular	Açı	Dikme	Dik açılı üçgen	Yamuk	Sütun genişliği	Yüzey alanı	Yüz
Yüzde	Diklik	Dar açı	Çokgen	Dar açılı üçgen	İzometrik kağıt	Ölçü birimi	Taban alanı	Taban
Doğru	Yatay ve dikey	Dik açı	Köşegen	Geniş açılı üçgen	Tangram	Ölçüm	Uzun kenar	Kare prizma
Doğru parçası	Nokta	Geniş açı	Kenar	İkizkenar üçgen	Sütun grafiği	Karış	Kısa kenar	
Işın	Birim	Doğru açı	Köşe	Eşkenar üçgen	Sıklık tablosu	Adım	Dikdörtgenler prizması	
Geometrik şekil	Konum	Açıölçer	Geometri	Çeşitkenar üçgen	Çetele tablosu	Çevre	Prizma	
Paralel doğrular	Uzunluk	Derece	Beşgen	Paralelkenar	Şekil grafiği	Kenar uzunluğu	Küp	

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Terimleri Kelime Listesi (5. Sınıf Sosyal Bilgiler MEB Yayınları)

Baraj	Mobilyacı	Türbe	Şelale	Hamam	Yalı	Bayram	Uygarlık	Düğün	Merasim
Dikili taş	Eser	Heykel	Mağara	Duvar yazısı	Mevsim	Dini bayram	El sanatı	Davul zurna	Zeybek
Yazıt	Latin alfabesi	Antik kent	Köy	Konak	Kalıntı	İlçe	Yöre	Horon	Festival
Başkent	Müze	Kitabe	Örf	Avlu	Kule	Şenlik	Hareke halısı	Halay	Şenlik
Tarım	Arkeolojik buluntu	Han	Adet	Şadırvan	Saat kulesi	Yöresel	Kuşakta n kuşağa	Çeyiz	Ortak anı
Hayvancılık	Seramik	Para	Etnografya müzesi	Kubbe	Kervansaray	Yöresel oyun	Halıcılık	Dua	Ortak duygu

5. Sınıf Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Kitaplarının Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması / Doğan, B.

Madencilik	Doğal güzellik	Orman	Cami	Doğal varlık	Irmak	Gelenek	Motif	Bereket	Türkü
Dokumacılık	Medrese	Deniz	Çeşme	Boğaz	Dağ	Yöresel yemek	Pazırık halısı	Halk oyunu	Geleneksel giysi
İkram	Doğal ve beşeri özellik	Kent	Geçici göl	Yarımada	Bozkır	Konut tipi	Orman yangını	Yer kabuğu	Giyim
Orta Asya	Nüfus	Yükselti	Tuz gölü	Hava sıcaklığı	Kırsal kesim	Nüfus dağılımı	Tarla	AFAD	Dere yatağı
Çay	Yerleşim	Yerleşim yeri	Ülke sınırı	Hasat	Akdeniz iklimi	Göç	Konut	Hava kirliliği	Sanayi
Harita	Doğal afet	Harita ölçeği	Nehir	Hava tahmini	Maki	Maden ocağı	Enerji	Su kirliliği	Bina
İklim	Plato	Küçültme oranı	Vadi	Ekonomik faaliyet	Bitki topluluğu	Köprü	Ürün	Gürültü kirliliği	Sanayileşme
Yaşam	Akarsu	Ölçek	Zirve	Meteoroloji	Çalı	Hava	Deprem	Toprak kirliliği	Ticaret
Çevre sorunları	Turizm	Yerel	Yamaç	Rüzgâr	Turunçgil	Su	Sel	Dayanışma	Teknoloji
Fiziki harita	Ulaşım	Harita işaretleri	Ada	Bitki örtüsü	Karadeniz iklimi	Toprak	Heyelan	Barınma	Bilim
Yeryüzü şekilleri	Ova	Yeryüzü	Körfez	Karasal iklim	İlman iklim	Tünel	Çığ	Gıda	Bilim insanı
Mucit	Büyükbaş hayvancılık	Arama motoru	Eğitim	İşlenmiş ürün	Siyaset	Kasa fiyatı	Tüketici Hakları Kanunu	Garanti belgesi	Yönetim
Sanal ortam	Küçükbaş hayvancılık	Üretim	Sağlık	Atık madde	Tüketici Hakları Derneği	Ambalaj	Son kullanma tarihi	Ormancılık	Katılım
Bilgisayar	Bilimsel etik	Meslek	Hizmet	Girişimcilik	Satış fişi	Kullanım kılavuzu	Kurum	Kıyı	Bağımsızlık
Virüs	E-hasta	Sosyal hayat	Kar	Fabrika	Fatura	Reklam	Ayıplı mal	Elverişli	Milli bağımsızlık
Kimlik hırsızlığı	Doğruluk /Güvenirlilik	Dağıtım	Buzlanma	Türk Hava Kurumu	Satış sözleşmesi	Kanun	Hizmet bedeli	Düzlük	Sembol
Ekonomik	E-posta	Tüketim	İşlenmemiş ürün (ham madde)	Havalimanı	Etiket fiyatı	Dernek	Yasal faiz	Gür otlak	Yönetim birimleri
Emniyet	Kamu kurumu	Kamu kuruluşu	Adalet	Ulaşım	İletişim	E-devlet	Milli Eğitim Bakanlığı	Soyağacı	Üniversite
Hastane	Sivil Toplum Kuruluşu	Vakıf	Osmanlı Devleti	Yardımlaşma	TEMA	Darüşşafa	Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı	Türkiye Gücsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı	Resmi kurum
Okul	Valilik	Kaymakamlık	Muhtarlık	Oy	Belde	İl	Altyapı	Spor	Anayasa
Siyasi parti	Seçim	İstiklal marşı	Türk bayrağı	TBMM	İthalat	İhracat	Dünya pazarı	Peştamal	Dünya Miras Listesi
Kral yolu	Dış ticaret	Taşımacılık	Demir İpek Yolu	Önyargı	Turist	İç turizm	Dış turizm	Ortak miras	UNESCO

Fen Bilimleri Ders Kitabı Terimleri Kelime Listesi (5. Sınıf Fen Bilimleri SDR Dikey Yayıncılık)

Sürtünmeler	Terleme	Sallanma	Esneklik sınırı	Genleşme	Buharlaştırma	Karışım	Kaynama noktası	Gölge	Gelen ışın
Kurbağalar	Besin üretme	Dönme	Su direnci	Büzülme	Süblimleşme	Denge sıcaklığı	Yoğuşma noktası	Tam gölge	Yansıyan ışın
Başkalaşım	Sürtünme kuvveti	Hareketli cisim	Hava direnci	Erime	Kırağışlaştırma	Termometre	Kalori	Kaynak	Yüzey normali
İskelet	İtme kuvveti	Mıknatıs	Motor ve mekanik sistem	Donma	Saf madde	Donma noktası	Kalorimetre	Işın	Işın demeti
Kemik	Çekme kuvveti	Kuvvet birimi	Hız	Kaynama	Ekosistem	Erime noktası	Yansıma	Düzgün yansıma	Normal
Kıvrımdak	Hızlanma	Sütrat	Hal değişimi	Yoğunlaşma (yoğuşma)	Duyu organı	Gelme açısı	Yansıma açısı	Dağınık yansıma	Yansıma Kanunları
Pullar	Yavaşlama	Dinamometre	Ayırt edici özellik	Kırılma	Sertlik – yumuşaklık	Batma	Sıvı	Hacim	Akışkanlık
Solunum	Yön değiştirme	Yer çekimi kuvveti	Isı alışverişi	Esneklik	Yüzme	Katı	Gaz	Hareketlilik	Madde
Saydam madde	Yarı saydam madde	Güneş lekesi	Biyoçeşitlilik	Doğal yaşam	Habitat	Nesli tükenme	WWF	Deprem	Fay
Fay hattı	Deprem bölgesi	Öncü deprem	Artçı deprem	Deprem büyüklüğü	Sismograf	Deprem şiddeti	Sismoloji	Çök, kapan ve tutun hareketi	Volkanik patlama
Lav	Volkan	Sel	Heyelan	Kasırğa	Bilinçsiz avlanma	Elektrik	Devre elemanı	Parlaklık	Ampul
Pil	Anahtar	İletken tel	Duy	Devre	Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	Kontrol edilen değişken	Enerji kaynağı	Devre şeması